

УДК 343.341(477)

ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Крайник Г.С., Ярошенко В.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У даній статті розглянуто проблеми кваліфікації фінансування тероризму у зв'язку з колізією в законодавстві між статтями 258 та 258-5 Кримінального кодексу України. Автори проаналізували судову практику за ст. 258-5 КК щодо мотивування та законності призначення більш м'якого покарання ніж визначено санкцією статті Особливої частини (ст. 69 КК України).

Ключові слова: фінансування тероризму, терористичний акт, матеріальне забезпечення, призначення покарання.

Постановка проблеми. У зв'язку з прийнятими нашою державою зобов'язаннями перед міжнародним співтовариством щодо створення антитерористичного законодавства Верховна Рада України ратифікувала Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р., підтвердивши свої наміри щодо боротьби з цим небезпечним явищем, а також законом України від 18 травня 2010 р. № 2258-VI «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» було внесено зміни до Кримінального кодексу України [1; 2].

Цим законом до кримінального законодавства було включено спеціальну норму, яка передбачала відповідальність за фінансування тероризму, – ст. 258-5 (фінансування тероризму) Кримінального кодексу України (далі – КК України), але пізніше було прийнято на його основі новий закон України від 14 жовтня 2014 року «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Оскільки в КК України у ч. 1 ст. 258-5, крім зазначення складу злочину щодо фінансування терористичного акту вказано також щодо організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації), що безпосередньо дублює статтю кодексу 258 КК, що ускладнює кваліфікацію. Також на практиці існує проблема щодо призначення покарання за статтею 258-5 КК України, а саме заміна позбавлення волі призначенням штрафу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню боротьби з фінансуванням тероризму, а також кваліфікації даного злочину в своїх роботах приділяли увагу такі науковці, як Д. Азаров, О. Бантишев, А. Данилевський, В. Смелянов, В. Журавльов, В. Крутов, В. Коваленко, В. Кубальський, Ю. Марченко, С. Мохончук, Л. Новікова, М. Семикін та інші вітчизняні фахівці. Проте, враховуючи законодавчі новели у антитерористичному законодавстві, а також відносної поширеності фінансування тероризму, зазначена тематика набула актуальності. Неправильне призначення покарання за ст. 258-5 КК із застосуванням ст. 69 КК та кваліфікація вищезазначеного злочину потребує ґрунтовного аналізу.

Мета. Метою статті є розгляд питання кваліфікації фінансування тероризму, його застосування на практиці, а також дослідження судової практики щодо призначення покарання за даний злочин. Новизна даної статті полягає в тому, що вперше досліджується практика фінансування тероризму та виявлено незаконні вироки, що не відповідають положенням ст. 69 КК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Терористичні злочини не були поширені в Україні до 2014 року. Так, за статистичними даними, у провадженні слідчих Служби безпеки України в період 2001–2013 років перебувало лише 57 кримінальних справ про злочини, пов'язані з тероризмом, розпочаті за різними частинами ст.ст. 258–258-5 КК України. Впродовж 2016 року ці показники дещо змінилися, зокрема збільшилась (з 2294 до 2345 справ) кількість таких злочинів порівняно з 2014–2015 роками [5].

Відповідно до закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» «Про запобігання та протидію легалізації доходів», *фінансування тероризму* – надання чи збір будь-яких активів з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково: для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією; для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного КК України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, провадження будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби вчинення таких дій.

Основним безпосереднім об'єктом фінансування тероризму є громадська безпека України. Додатковими об'єктами цього злочину є: нормальна діяльність судової влади, органів прокуратури, слідства, дізнання, а також органів, що виконують винесені судами вироки, ухвали, постанови та інші судові рішення, оскільки, допомагаючи терористам винна особа ускладнює їх викриття; економічна безпека держави.

Предметом сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації є кошти чи інше майно.

Об'єктивна сторона злочину полягає у вчиненні активних дій, спрямованих на матеріальне або фінансове забезпечення: 1) окремого терориста; 2) терористичної групи (організації); 3) організації, підготовки або вчинення терористичного акту; 4) втягнення у вчинення терористичного акту; 5) публічних закликів до вчинення терористичного акту; 6) сприяння вчиненню терористичного акту; 7) створенню терористичної групи (організації).

Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 258-5 КК, може бути будь-яка фізична осудна особа, яка досягла 16-ти років.

Із суб'єктивної сторони фінансування тероризму може бути вчинене лише з *виною* у формі прямого умислу. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони фінансування тероризму є наявність *мети* фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації).

Кваліфікуючими ознаками злочину є: вчинення повторно, із корисливих мотивів, за попередньою змовою групою осіб, у великому розмірі, якщо вони призвели до заповдіння значної майнової шкоди (ч. 2); вчинені організованою групою, в особливо великому розмірі, якщо вони призвели до інших тяжких наслідків (ч. 3) [7].

Що стосується покарання, то таке діяння за ч. 1 ст. 258-5 КК України карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років та з конфіскацією майна, а за ч. 2 цієї статті караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

У пояснювальній записці до проекту закону про включення окремої статті про фінансування тероризму аргументовано так, що концепція запровадження фінансування тероризму як окремого складу злочину ґрунтуються не тільки на Сорока рекомендаціях FATF, але й на 8 спеціальних рекомендаціях FATF по боротьбі з фінансуванням тероризму, а також впливає зі змісту норм Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, яка була ратифікована Верховною Радою України 12 вересня 2002 року [9].

Відповідно п. 6 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» забезпечення фінансування злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації може полягати і в організації постачання їй коштів іншими особами, і в безпосередньому його здійсненні [14]. Фінансування тероризму кваліфікувалося до 2010 року за ч. 3 ст. 27, ч. 2 ст. 258 КК України. Статтею 258-3 чинного КК вже передбачено кримінальну відповідальність за матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації, а статтею 258-4 КК – за сприяння вчиненню терористичного

акту, зокрема щодо фінансування і матеріального забезпечення особи з метою вчинення терористичного акту. Крім того, ч. 3 ст. 27 КК встановлено, що організатором злочину визнається, зокрема, особа, яка забезпечувала фінансування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації. Також Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» виділення фінансування тероризму в окремий склад злочину, фактично призвело до пом'якшення покарання за певні діяння, спрямовані на фінансування терористичних груп чи терористичних організацій, оскільки відповідно до чинного законодавства такі дії в усіх випадках караються позбавленням волі на строк до 15 років, а ч. 3 нової ст. 258-5 передбачає таку відповідальність лише за особливо кваліфіковані види таких дій [8, с. 2].

Отже, після 2010 року суди та правоохоронні органи пішли шляхом кваліфікації фінансування тероризму за ст. 258-5 КК України. Включення до КК України даної норми призвело до створення правової колізії, котра є негативним явищем в кримінальному праві та застосуванні норми на практиці. Це явище можна розглянути у двох аспектах: по-перше це питання кваліфікації фінансування терориста чи терористичної групи було врегульовано, а саме ч. 3 ст. 27 та ч. 2 ст. 258 КК України; по-друге – виникає питання яку саме статтю застосовувати.

Інше питання виникає в правильності призначення покарання судами щодо санкції фінансування тероризму та застосування ст. 69 КК України. Дана стаття встановлює, що за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, може, крім випадків засудження за корупційний злочин, призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за цей злочин.

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 7 «Про призначення судами кримінального покарання» у п.14 зазначає: «Якщо санкція частини статті не передбачає основного покарання у виді штрафу, він може бути призначений лише в порядку переходу до більш м'якого виду покарання за наявності підстав, передбачених ст. 69 КК. У цьому разі штраф призначається в розмірах, визначених ч. 2 ст. 53 КК, – від 30 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [13].

При цьому, при аналізі ст. 69 КК України можна зробити висновок, що призначення більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції відповідної норми, можливе лише у тому випадку, коли встановлені по справі обставини, що пом'якшують покарання, настільки істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, що призначення винному навіть мінімального покарання в межах санкції було б явно несправедливим.

Але, провівши аналіз судової практики, слід зазначити, що: по-перше, в більшості вироків за ст. 258-5 КК із застосуванням ст. 69 КК судді, як правило, вказують тільки на наявність декількох обставин, що пом'якшують покарання, і не мотивують та не наводять аргументів щодо визнання їх такими, що істотно знижують ступінь тяжкості злочину; не вказують внаслідок якого тяжкого збігу особистих обставин слід призначити більш м'яке покарання ніж це передбачено санкцією статті, як наприклад у вироків № 1-кп/263/370/2018 та № 1-кп/409/33/18 [10; 11]. По-друге у більшості випадків, встановивши у справі наявність таких обставин, що пом'якшують покарання, суди не досліджують характер цих обставин, не з'ясовують, чи зазначені обставини знижують ступінь тяжкості злочинного діяння, чи вказують на меншу суспільну небезпеку особи винного. Так, вчинення злочину внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин вказує на те, що особа яка вчинила злочин, знаходиться під впливом негативних зовнішніх чинників (тяжких особистих, сімейних чи інших обставин), які впливають на свідомість та на волю особи і цим самим обмежують свободу вибору певної поведінки. Збіг таких обставин послаблює волю особи та схиляє її до вчинення суспільно небезпечного діяння [12, с. 252]. Але яким чином неповнолітній син, що перебуває на утриманні може істотно знизити суспільну небезпеку, чи бути тяжкою особистою обставиною по відношенні до фінансування тероризму, зважаючи на те, що злочинець фінансує, забезпечує коштами терористичну групу чи організацію.

Заслугує на увагу пропозиція Д.С. Азарова, щодо обставин, які істотно знижують ступінь тяжкості при застосуванні ст. 69 КК України не можуть належати, зокрема: щире каяття та (або) визнання підсудним вини, активне сприяння розкриттю злочину, відсутність тяжких наслідків, думка потерпілого, відсутність судимості, інші характеристики особи винного [15, с. 64].

Висновки. Фінансування тероризму кваліфікувалося до 2010 року за ч. 3 ст. 27, ч. 2 ст. 258 КК України, а з 2010 р. – за ст. 258-5 КК України. Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 258-5 «Фінансування тероризму» згідно із Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних

злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 18.05.2010 р. № 2258-VI. Отже, фінансування тероризму – надання чи збір активів будь-якого роду з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково для організації, підготовки і вчинення окремим терористом або терористичною організацією визначеного КК України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби здійснення таких дій.

Зважаючи на вищевикладене, можна сказати, що стаття 258-5 (фінансування тероризму) частково дублює положення статті 258 КК України, а саме стосовно об'єктивної сторони злочину, яка полягає у вчиненні активних дій, спрямованих на матеріальне або фінансове забезпечення: 1) окремого терориста; 2) терористичної групи (організації); 3) організації, підготовки або вчинення терористичного акту; 4) втягнення у вчинення терористичного акту; 5) публічних закликів до вчинення терористичного акту; 6) сприяння вчиненню терористичного акту; 7) створенню терористичної групи (організації).

Фінансування тероризму (ст. 258-5 КК України) карається: позбавленням волі на строк від п'яти років (ч. 1) до дванадцяти років (ч. 3) з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного року (ч. 1) або позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років (ч. 3) та з конфіскацією майна (у частинах 1-3).

Крім того, виявлено недоліки застосування ст. 69 КК України при призначенні покарання за фінансування тероризму, які полягають у тому, що судді правильно визначивши обставини, що пом'якшують покарання, приходять до неправильного висновку, що ці обставини (наявність на утриманні дружини, дітей, позитивні характеристики, визнання вини тощо) можуть істотно знизити ступінь тяжкості фінансування тероризму. Виявлені вирокі з помилковим застосуванням ст. 69 КК є незаконними та підлягають скасуванню в частині призначеного покарання.

Список літератури:

1. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_518.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 05 січня 2014 р. № 1702-VII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/170218>.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/234114>.
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 18.05.2010 № 2258-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15>.
5. Методичні рекомендації щодо здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням терористичних актів, схвалені науково-методичною радою при Генеральній прокуратурі України 22 травня 2017 року. – К.: Генеральна прокуратура України, 2017. – С. 54.
6. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/63815>.
7. Узагальнення практики розгляду кримінальних справ щодо легалізації (відмивання) коштів, здобутих злочинним шляхом та фінансування тероризму (статті 209, 258-5, 306 КК України) судами Дніпропетровської

- області за період з 01.01.2013 р. по 01.12. 2015 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dpa.court.gov.ua/sud0490/pokazniki-diyalnosti/uzagaln_stat_dani11/uzag_legaliz_kosht.
8. Висновок головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо боротьби з фінансуванням тероризму)» № 4309 від 02.04.2009 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=34926&pf35401=146686>.
 9. Гавриш С. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо тероризму)» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=24448&pf35401=70604>.
 10. Вирок Білокуракинського районного суду Луганської області від 5 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72004446>.
 11. Вирок Жовтневого районного суду міста Маріуполя Донецької області від 3 березня 2018 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72538175>.
 12. Василяш В.М. Підстави призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, та деякі проблеми встановлення їх у судовій практиці / В.М. Василяш // Університетські наукові записки. – 2008. – № 3. – С. 250-257 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2008_3_48.
 13. Про призначення судами кримінального покарання : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 7 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>.
 14. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23.12.2005 р. № 13 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>.
 15. Азаров Д.С. Врахування ступеня тяжкості злочину при призначенні покарання із застосуванням статті 69 КК України (за результатами узагальнення судової практики). Наука і правоохорона. 2014. № 1(23). С. 57-65.

Крайник Г.С., Ярошенко В.Н.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ВОПРОСЫ КВАЛИФИКАЦИИ И НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ ЗА ФИНАНСИРОВАНИЕ ТЕРРОРИЗМА

Аннотация

В данной статье рассмотрены проблемы квалификации финансирования терроризма в связи с коллизией в законодательстве между статьями 258 и 258-5 Уголовного кодекса Украины. Авторы проанализировали судебную практику по ст. 258-5 УК относительно мотивации и законности назначения более мягкого наказания, чем определено санкцией статьи Особенной части (ст. 69 УК Украины).

Ключевые слова: финансирование терроризма, террористический акт, материальное обеспечение, назначение наказания.

Krynik H.S., Yaroshenko V.M.

Yaroslav Mydryi National Law University

ISSUES OF QUALIFICATION AND APPOINTMENT OF PENALTIES FOR THE FINANCING OF TERRORISM

Summary

This article deals with the problems of qualifying the financing of terrorism in connection with a conflict in legislation between articles 258 and 258-5 of the Criminal Code of Ukraine. The authors analyzed the judicial practice in art. 258-5 of the Criminal Code of Ukraine on the motivation and legality of the appointment of a milder punishment than determined by the sanction of the article of the Special Part (art. 69 of the Criminal Code of Ukraine).

Keywords: financing of terrorism, terrorist act, material support, sentencing.